

CENSAS

Centre for Sustainable Animal Stewardship

Online Dierendialoog 2021: dieren in tradities
Publieksverslag

Universiteit Utrecht

Diergeneeskunde

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Colofon

© Centre for Sustainable Animal Stewardship (CenSAS), 2022

Niets uit deze publicatie mag worden overgenomen zonder voorafgaande toestemming van CenSAS. Verwijzen naar deze publicatie kan onder vermelding van “Centre for Sustainable Animal Stewardship (CenSAS), titel en jaar van publicatie”.

Tekst en opmaak: Maite van Gerwen

Foto's: CenSAS

Contact

E-mail: CenSAS@uu.nl

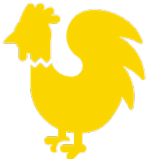
Website: www.censas.org

Inhoudsopgave

▶ Colofon	2	▶ Wat vonden de deelnemers?	19
▶ Inhoudsopgave	3	▶ Dankwoord	20
▶ Voorwoord	4		
▶ Over CenSAS	6		
▶ Kenmerken van een dialoog	7		
▶ Online Dierendialoog 2021: dieren in tradities	8		
De gespreksthema's: vijf tradities met dieren			
▶ Schaaпsherders	9		
▶ Duivensport	11		
▶ Kallemooi	13		
▶ Paardenmarkten – Intro	15		
▶ Valkerij – Intro	17		

Door op de pijl voor een titel te klikken gaat u direct naar de betreffende pagina. Door op de haan onderaan de pagina te klikken komt u hier weer terug.

Voorwoord

Dieren zijn overal. Met miljoenen dieren in Nederland kom je ze overal tegen, ook in immaterieel erfgoed; oftewel tradities. Aan deze tradities beleven de beoefenaars en toeschouwers veel plezier en ze hechten er veel waarde aan. Vaak is het onderdeel van een identiteit. Maar wat is de rol die dieren in deze tradities spelen en hoe beleven zij dit? Er zijn ook mensen die van mening zijn dat dieren niet gebruikt mogen worden in tradities of alleen onder strikte dierenwelzijnsvoorwaarden.

Hierover gingen bijna 100 deelnemers online met elkaar in gesprek op 22 april 2021. We kijken terug op een geslaagde online versie van de CenSAS Dierendialoog. Ook al hoopten we van harte dat de Dierendialoog fysiek kon plaatsvinden, we zijn blij dat er in deze online editie ook fijne dialogen hebben plaatsgevonden.

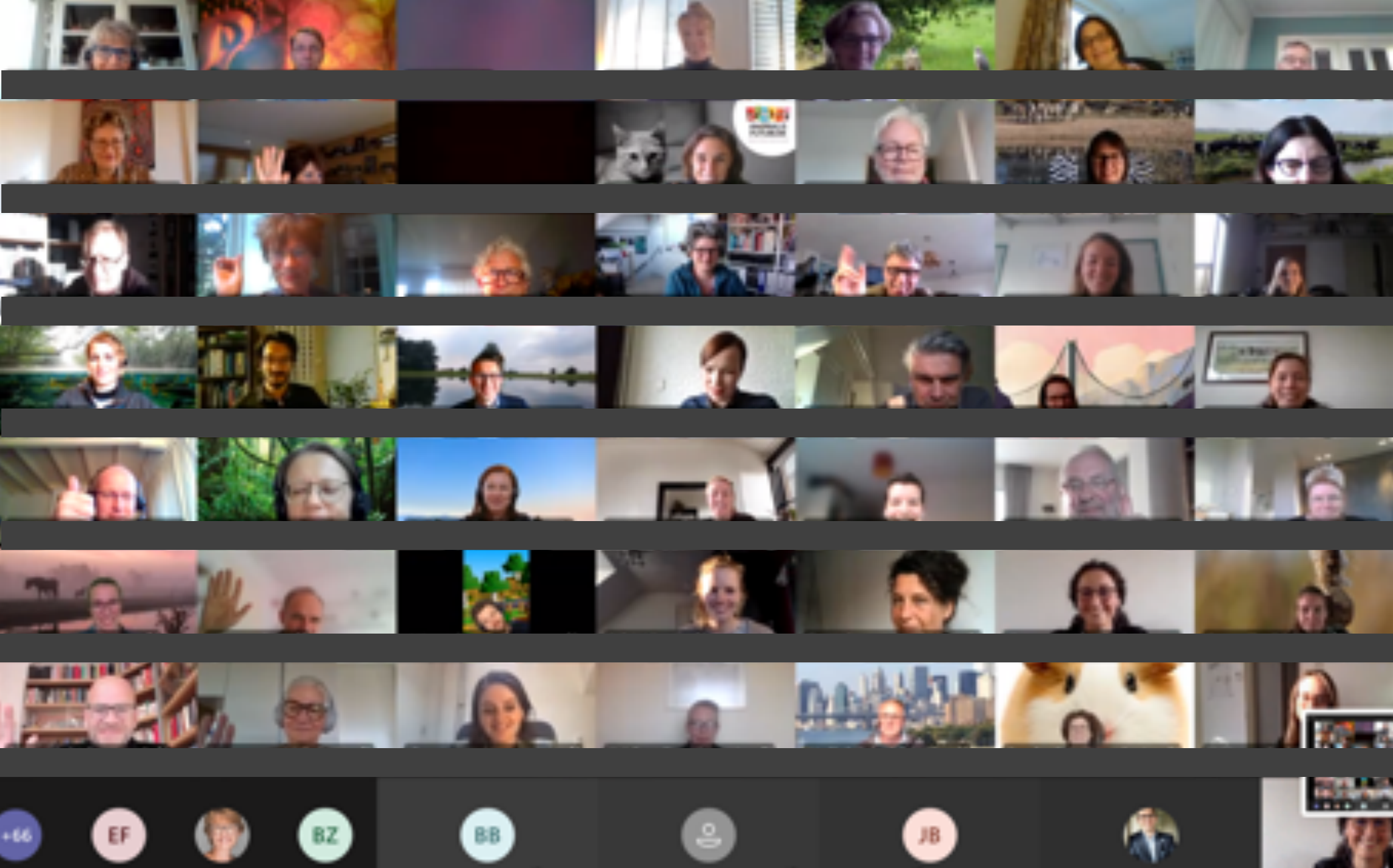
Met dit verslag geven we u een indruk van waar de gesprekken zoal over gingen. Per traditie is in dit verslag een introductie te lezen en worden de vragen weergegeven die in de groepjes besproken konden worden. Niet alle vragen kwamen ook daadwerkelijk in ieder groepje aan bod, omdat de deelnemers zelf ook vragen konden inbrengen.

Na de pagina met een introductie is per traditie een samenvatting van de dialoog over dat onderwerp te vinden. De samenvattingen geven

globaal weer wat er in de de groepjes is besproken. Ze dienen niet om een compleet beeld te geven, maar geven een algemene indruk van de gesprekken. We hopen dat de introducties en samenvattingen u als lezer ook weer stof geven tot nadenken en aanzetten tot gesprekken met anderen.

Franck Meijboom
Hoofd CenSAS

Over CenSAS

CenSAS staat voor het duurzaam en verantwoord samenleven van mens en dier. Het is een samenwerking tussen de faculteit Diergeneeskunde van Universiteit Utrecht en de Animal Sciences Group van Wageningen University & Research.

In Nederland leven veel mensen en dieren op een klein oppervlak. Mensen houden dieren voor productie, als gezelschap en voor onderzoek. En er leven dieren in het wild. Naast de 17 miljoen mensen, telt Nederland 120 miljoen landbouwhuisdieren, 30 miljoen gezelschapsdieren (siervissen niet meegerekend), 1 miljoen proefdieren en onbekende aantallen in het wild levende dieren.

De omgang met dieren is een thema dat breed leeft in de samenleving en dierenwelzijn gaat mensen aan het hart. Maar hoe moeten wij op een goede manier met dieren samenleven en met ze omgaan? En wat is eigenlijk goed? Over deze vragen is een maatschappelijk debat gaande, waarin personen en organisaties met uiteenlopende standpunten deelnemen. Denk aan kwesties als het scheiden van melkkoeien en hun kalveren, het beheer van de dieren in de Oostvaardersplassen, het gebruik van apen als proefdier of het fokken van rashonden. Wat willen we hier als samenleving mee? Zoveel mensen, zoveel meningen en visies. De een vindt dat dieren gebruikt en gedood mogen worden voor de productie van voedsel,

de ander is van mening dat mensen dieren helemaal niet mogen gebruiken. Deze uiteenlopende standpunten maken het lastig om simpele antwoorden en oplossingen te vinden. Laat staan oplossingen waarin iedereen zich kan vinden.

Tijd voor dialoog

CenSAS wil een dialoog tot stand brengen over de omgang met dieren, waarin alle partijen op een constructieve manier deelnemen en waarin verschillende belangen (inclusief die van dieren) worden meegenomen. De dialoog moet wetenschap, bedrijfsleven en maatschappij met elkaar verbinden. Er moet ruimte en respect zijn voor verschillende visies.

De CenSAS Dierendialoog is een jaarlijks terugkerend evenement voor iedereen die wil meedenken over de omgang met dieren. Of je nu vanuit je werk of privé met dieren bezig bent, iedereen is welkom. Tijdens de Dierendialoog gaan deelnemers in groepjes met elkaar in gesprek over verschillende contexten waarin mens en dier elkaar tegenkomen. De dialoog is de plek waar ruimte is voor verschillende visies, meningen en expertises. Het is de plek waar verbinding tot stand komt en in gezamenlijkheid wordt gezocht naar duurzame en verantwoorde oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken.

Kenmerken van een dialoog

Een dialoog is een gesprek waarin er samen tot iets nieuws gekomen wordt en waarbij luisteren naar elkaar de basis is. Een dialoog heeft een aantal kenmerken, die hieronder nader worden toegelicht.

Geen discussie

Een dialoog is iets anders dan een discussie. Het doel van een dialoog is niet om anderen te overtuigen, maar om te praten over een onderwerp en verschillende standpunten en meningen naar voren te laten komen.

Bereidheid om eigen mening aan te passen

In een dialoog zijn deelnemers bereid hun eigen mening en standpunt aan te passen tijdens het gesprek. Het gaat er niet om dat deelnemers bij hun eigen standpunt blijven en anderen overtuigen, maar dat ze naar elkaar luisteren en interesse tonen in elkaars kennis en mening. Er is niet één enkele waarheid, maar alle deelnemers hebben een stukje van de waarheid en samen kunnen ze die ontdekken.

Open voor diversiteit

Er zijn altijd mensen die een andere mening hebben. Door de verschillen in en diversiteit aan meningen te accepteren en te verwelkomen, worden alle visies bespreekbaar en ontstaat er een open gesprek.

Vermogen tot luisteren en doorvragen

In een dialoog is het van groot belang dat deelnemers goed naar elkaar luisteren en niet door anderen heen praten. De deelnemers worden uitgedaagd om met interesse door te vragen op wat anderen zeggen om zo anderen te kunnen begrijpen. De eigen mening wordt hierbij even aan de kant gezet.

Niet oordelen

Als een deelnemer zijn of haar mening geeft, wordt er van andere deelnemers verwacht dat zij niet oordelen over dat wat er gezegd wordt. Niets van wat gezegd wordt kan beoordeeld worden als goed of fout en alles is van waarde. Een open houding is hierbij belangrijk.

Online Dierendialoog 2021: dieren in tradities

In verschillende vormen van immaterieel erfgoed spelen dieren een rol. Mogen we dieren inzetten voor deze tradities en zo ja, op welke manier? Hoe ver mag je hierin gaan en welke rol speelt het dierenwelzijn? Deze en meer vragen stonden centraal tijdens de derde CensAS Dierendialoog die op donderdag 22 april 2021 digitaal werd gehouden. Deze dialoog werd georganiseerd met medewerking van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN).

Dit jaar richtten we ons op dieren die een rol spelen in immaterieel erfgoed; levend erfgoed zoals sociale gebruiken en evenementen. In verschillende vormen van immaterieel erfgoed spelen dieren een rol. Van de tradities die aan bod komen, heeft een aantal gemeenschappen zich laten plaatsen op het Netwerk en de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland, die het [KIEN](#) coördineert. Voor de een is een traditie met dieren onderdeel van het bestaan, voor de ander is het iets van vroeger, achterhaald of zelfs een vorm van dierenmishandeling. Het roept in ieder geval vragen op. Mogen we dieren inzetten voor deze tradities en zo ja, op welke manier? Hoe ver mag je hierin gaan en welke rol speelt het dierenwelzijn? Hoe belangrijk zijn deze tradities en hoe ziet hun toekomst eruit?

De avond startte met een introductie over de Dierendialoog en een lezing door het KIEN over 'Erfgoed in Beweging'.

Daarna gingen de bijna 100 deelnemers in vijftien groepjes online met elkaar in gesprek onder leiding gespreksleiders. Er kwamen vijf tradities met dieren aan bod. De tradities die werden besproken zijn: schaapskuddes, duivensport, Kalle mooi, paardenmarkten en valkerij. Op de volgende pagina's is per traditie weergegeven welke vragen zoal aan bod kwamen tijdens de gesprekken en wat deelnemers er over zeiden.

Aan het begin van de dialoog werd bij elk groepje het onderwerp geïntroduceerd door de gespreksleider. Aan de hand van verschillende vragen gingen deelnemers samen op zoek naar mogelijkheden om in de toekomst (over 15-20 jaar) het samenleven van mensen en dieren duurzaam en verantwoord vorm te geven. Hoe zien tradities er dan uit, spelen dieren nog een rol en zo ja, op welke manier? Hoe wordt het dierenwelzijn geborgd? Wat is nodig om deze toekomstsituatie te realiseren?

Elk thema werd inhoudelijk voorbereid door studenten van de opleiding Diermanagement aan Hogeschool van Hall Larenstein. Gespreksleiders ontvingen een factsheet met meer informatie over elk van de tradities.

Over dieren in tradities was ook een [expositie](#) te zien in het Natuurhistorisch Museum Rotterdam. De bijbehorende publicatie 'Dier, Mens & Traditie. Zwemmende honden, zingende twatwa's en pronkende paarden' is te lezen op de [website](#) van het KIEN.

Schaapsherders - Intro

Schaapskuddes worden veelal gebruikt om heide te begrazen, zodat deze niet verandert in een bosgebied. De herder heeft ook vaak een of meerdere honden. ***Wat vind je ervan dat schapen hiervoor worden ingezet? Vind je het goed dat ook honden hiervoor worden ingezet?***

Het lammerseizoen is net geweest, de kudde is groter dan normaal en meer schapen beginnen af te drijven van de kudde, daarom geeft de schapsherder opdracht aan de hond de dwalende schapen weer terug te drijven naar de kudde. De toename in lammeren zal in de toekomst een probleem veroorzaken voor de groepsgrootte en daarom worden de mannelijke lammeren volgende week naar de slacht gebracht, want als de mannetjes in de groep blijven, wordt de groep het volgende seizoen nog groter. ***Wat vind je ervan dat de mannelijke lammeren worden geslacht? Wat vind je er in het algemeen van als schapen worden gebruikt voor productie (wol, vlees, melk)?***

Het stuk heide bevindt zich in een druk recreatiegebied waar veel bezoekers aanwezig zijn met een aantal loslopende honden. Een van de loslopende honden sluipt naar de kudde toe en de schapsherder maakt zich zorgen over zijn kudde schapen. ***Zie je problemen wanneer er loslopende honden en schaapskuddes samen op een plek zijn? Hoe kijk je zelf aan tegen het tegenkomen van schaapskuddes (wellicht heb je zelf een hond)?***

Toekomst

Er zijn beperkte middelen beschikbaar voor de instandhouding van deze traditie en schapsherders maken zich zorgen. ***Hoe belangrijk vind je het om deze traditie te behouden in de toekomst? Wat moet er volgens jou worden gedaan om de traditie in stand te houden?***

Wat vind je de beste manier van het houden van schapen in de toekomst?

Zie je de terugkeer van de wolf in Nederland als probleem voor de traditie? En hoe moet hiermee worden omgegaan? Zouden wolven mogen worden afgeschoten om schapen te beschermen?

Schaapsherders - Samenvatting

De deelnemers die in gesprek zijn over schaaпsherders staan positief tegenover de traditie en zien eigenlijk niet veel problemen. Ze vinden het beeld van schapen met een herder en een hond op de heide mooi en zijn van mening dat de schapen een heel goed leven hebben.

Bovendien geven ze aan dat begrazing door schapen goed is voor de biodiversiteit en het in stand houden van heidelandschapen. Het zorgt voor een verfraaiing van het landschap. Een deelnemer geeft aan dit een traditie met dieren te vinden waar ze eigenlijk niet direct een vervelend onderbuikgevoel bij krijgt als ze denkt aan het welzijn en de intrinsieke waarde van de dieren in de traditie.

De zorgen die er zijn bij deelnemers gaan eerder over het risico dat de schapen lopen met wolven en loslopende honden. Ook vragen bepaalde deelnemers zich af hoe het is gesteld met het welzijn van de herdershond. Deze honden worden wel speciaal getraind en het willen werken zit in ze. Waarschijnlijk hebben deze honden het dus ook niet slecht.

Met het doden van ramlammeren hebben de deelnemers over het algemeen ook geen probleem. De dieren hebben een goed leven en gaan een keer dood. Sommige deelnemers vinden het dan wel sneu dat het nog zulke jonge dieren zijn. Er komt dan toch meer sentiment bij kijken. Ze vragen zich af of het niet mogelijk is om rammen te castreren, nog langer bij de kudde te laten en ze pas op latere leeftijd te slachten. Een andere deelnemer vindt het overschot aan ramlammeren wel een

soort systeemfout, maar geeft ook aan dat elk dier wel wordt benut. Het is dus niet zo dat er sprake is van dieren die worden weggegooid.

Uiteindelijk besluiten de deelnemers dat de kwaliteit van leven toch het meest zwaar weegt. De schapen hebben volgens hen een goed leven in een schaapskudde op de heide.

Voor de toekomst vragen een paar deelnemers zich af wat nu precies de traditie is en of het wel één traditie is. Er is immers ook variatie.

Deelnemers zijn in ieder geval van mening dat schapen goed beschermd moeten worden tegen de wolf en loslopende honden. Dat zal in de toekomst misschien moeten door het inzetten van specialere honden die schapen beschermen tegen roofdieren, in plaats van de honden die de kudde hoeden. Ook is het belangrijk dat mensen beter worden voorgelicht over schapen, met name hondeneigenaren. De extra doelen van schaapskuddes voor de biodiversiteit en het in stand houden van het landschap zouden meer benadrukt kunnen worden.

Duivensport - Intro

Jan doet mee aan een internationale duivenwedvlucht. Hij heeft acht van zijn topduiven laten deelnemen. Hij brengt de duiven naar het startpunt. Daar worden alle duiven in vrachtwagens geplaatst die de duiven vervolgens naar Barcelona brengen om de duiven daar vrij te laten en terug te laten vliegen. **Hoe kijk je aan tegen duivensport en het ver laten vliegen duiven? Snap je dat dit belangrijk is voor beoefenaars?**

Een week na de start van de vlucht is een van zijn duiven teruggekeerd. Na contact met de organisatie komt Jan erachter dat zijn verdwenen duiven niet de enige zijn. Van maar liefst 5000 duiven ontbreekt ieder spoor. Er wordt gesproken van een rampvlucht. **Hoe kijk je aan tegen het risico dat duiven niet meer thuiskomen (na een lange vlucht)? Heb je zelf weleens een (verdwaalde) postduif gevonden? Stel je vindt er een, wat zou je dan doen?**

Duivenmelkers hebben te maken met roofvogels die op postduiven jagen. In het bijzonder de slechtvalk, die graag nestelt in hoge gebouwen en niet vies is van een postduif. Duivenmelkers strijden tegen de steeds naderende roofvogels die vaker in hoge gebouwen nestelen en vinden dat het maken van nestkasten voor slechtvalken onnatuurlijk gebeurt en moet stoppen. Een deel van de duivenmelkers dient een petitie in bij de gemeente, maar sommigen nemen ook het heft in eigen handen door

zelf de slechtvalk te bejagen om zo hun duiven te beschermen, want op deze manier vinden duivenmelkers hun hobby niet meer leuk. **Ben je het eens met de duivenmelkers? Snap je hun standpunt? Zijn er nog andere manieren om duiven te beschermen?**

Toekomst

Hoe kijk je aan tegen de toekomst van de duivensport?

Moet het dierenwelzijn beter beschermd worden en zo ja, op welke manier?

Duivensport - Samenvatting

Deelnemers hebben in het algemeen zorgen over het welzijn van duiven als ze op transport gaan, de transportomstandigheden en omdat ze zulke grote afstanden moeten vliegen. Deelnemers vragen zich af hoe natuurlijk dit is, ook al kunnen de duiven grote afstanden vliegen en zijn ze daarvoor getraind. Ook vragen deelnemers zich af wat de meerwaarde voor de duiven zelf is. Het dier is niet vrij om zelf te kiezen een bepaalde gedraging uit te voeren en het competitieve element vinden ze een risico. Dat het de duiven lukt om hun weg terug naar huis te vinden en zo ver en snel (wel 120 km/u met wind mee) te vliegen wordt door de deelnemers heel knap gevonden.

Een deelnemer is opgegroeid met de duivensport en geeft het aan het toen echt prachtig te vinden. Ze vindt duiven nog steeds heel mooi en fascinerend. Ze geeft echter ook aan dat de methoden die worden ingezet om duiven terug te laten vliegen voor het dierenwelzijn niet positief zijn. Zo worden er duivinnen ergens heen gebracht en losgelaten net nadat ze eieren hebben gelegd. Ze zijn daardoor extra gemotiveerd om terug te vliegen. Deelnemers hebben ook zorgen over de omgang met duiven die niet goed (meer) presteren. De indruk en ervaring is dat deze dieren vrij makkelijk worden gedood.

Deelnemers vragen zich af wanneer iets een traditie is en wanneer een sport. En wat is ervoor nodig om de beleving van een traditie zo te houden? Welke mensen houden nog postduiven? Duidelijk is dat er steeds minder mensen duivenmelker worden. Ook is het een afweging van belangen. Een duivenmelker kan een andere hobby of sport zoeken.

Het idee dat postduiven beschermd zouden moeten worden tegen roofvogels wordt door de deelnemers niet onderschreven. Roofvogels jagen nu eenmaal op duiven, dat is natuurlijke gedrag. Het is het risico voor duivenmelkers als ze de duiven laten vliegen.

Voor de toekomst denken deelnemers dat duivenmelkers zich meer moeten concentreren op het houden van duiven en niet meer op het het transporteren en vliegen over lange afstanden. De dieren kunnen rondjes vliegen vanaf hun verblijf of over kleinere afstanden, maar het competitieve deel zou niet meer centraal moeten staan. Het dierenwelzijn moet verbeteren en meer aandacht krijgen, bijvoorbeeld door hogere minimale eisen aan onder andere de huisvesting en het transport. Dat past bij de maatschappelijke ontwikkeling op het gebied van dierenwelzijn. Contact met dieren en dus ook duiven is wel goed voor kinderen om te leren over dieren. Maar dan moet het wel onder goede begeleiding. De duivenhouderij zou daar best een rol in kunnen hebben volgens een aantal deelnemers.

De deelnemers denken dat de jeugd zal zorgen voor de veranderingen in de sport. Die hebben nu al veel meer kennis over dierenwelzijn dan de oudere generatie. Op die manier zijn tradities in beweging. Het is niet zo dat de oudere generatie niet kan veranderen, maar het zal wel tijd kosten. De dialoog aangaan met de duivenmelkers lijkt de beste optie. Luisteren naar elkaars verhalen, meningen en kennis, die naast elkaar leggen en zo tot iets nieuws komen.

Kallemooi - Intro

Uit de praktijk blijkt dat rondom de traditie van Kallemooi veel argumenten voor en tegen zijn te vinden. De 'Eilanders', inwoners van Schiermonnikoog, waarderen de traditie zoals die nu is en willen geen verandering. Zij vinden dat er voldoende aandacht besteed wordt aan het dierenwelzijn van de haan. De haan kan volgens hen niet uit het feest gehaald worden, omdat dit al jaren op deze manier gedaan wordt en onlosmakelijk verbonden is met de traditie. Voor de eilanders is de traditie belangrijk. Het maakt deel uit van hun cultuur en identiteit, die willen ze beschermen. **Hoe kijk je aan tegen de traditie en het gebruik van de haan?**

Tegenstanders van de traditie hebben al rechtszaken aangespannen om te zorgen dat het Kallemooifeest stopt. Echter, is dit ze tot op heden nog niet gelukt. Wel is er een aantal aanpassingen gedaan waarmee meer aandacht besteed wordt aan het dierenwelzijn. Zo hangt er een camera in de mand en wordt de haan continue in de gaten gehouden. Er is eten en drinken aanwezig in de mand en ook wordt de haan voorafgaand en achteraf gecontroleerd door een dierenarts. **Wat vind je van deze aanpassing in de regels? Vind je dat dit voldoende aanpassingen zijn of moet er nog meer worden gedaan?**

Toekomst

Vele partijen blijken een mening te hebben over hoe de traditie Kallemooi uitgevoerd zou moeten worden. Echter blijken de groepen er tot op heden niet samen uit te komen, hoe de traditie nu gevierd kan worden. **Op welke manier zou deze traditie volgens jou moeten worden voortgezet in de toekomst?**

Wie bepaalt volgens jou hoe een traditie eruitziet?

Hoe zouden de verschillende partijen tot een gezamenlijke oplossing kunnen komen?

Kallemooi - Samenvatting

De deelnemers in een van de groepen hebben grotendeels een diergerelateerde achtergrond. Een deelnemer is gespecialiseerd op het gebied van erfgoed. De dialoog werd gestart met het bekijken van een filmpje over de traditie Kallemooi. De deelnemers beschrijven dat ze het gevoel hebben dat deze praktijk onnodig en vreemd is. Het filmpje komt feestelijk over, maar het gebruik van de haan is volgens de deelnemers tegenstrijdig. De meerwaarde van het gebruik van een haan bij Kallemooi wordt door deelnemers in twijfel getrokken. De deelnemers vinden het lastig te beoordelen of de haan last ondervindt door deze traditie. Ze stellen vast dat zij niet met zekerheid kunnen zeggen of de haan ongemak ervaart. Wel is de verwachting vanuit de deelnemers dat de situatie voor de haan niet natuurlijk is (donker, alleen en op hoogte) en zodoende ongemak kan veroorzaken. Voornamelijk stress lijkt volgens de deelnemers hierbij aanwezig voor de haan. De sociale isolatie wordt als belangrijk aspect genoemd, vooral omdat de haan geen idee heeft hoe lang de situatie zal duren. Mogelijk is het voor de haan ook een probleem wanneer hij weer wordt teruggezet in de groep.

Er wordt door een deelnemer een vergelijking gemaakt met kippen in de veehouderij. Hiermee vergeleken heeft de haan bij Kallemooi het minder slecht. Andere deelnemers betwijfelen of dit een juiste vergelijking is en of vergelijken nodig is om te concluderen of iets wel of niet erg is. Een deelnemer geeft aan de vergelijking onterecht te vinden, omdat vergelijken bij die situatie alles beter zou zijn en te rechtvaardigen is.

Een spannend element bij Kallemooi is volgens de deelnemers dat de haan bij een boer door een jongere van het eiland gestolen dient te worden. Dit zou er mogelijk voor kunnen zorgen dat de jonge generatie wil vasthouden aan de traditie enkel vanwege de spanning van het stelen.

De deelnemers bespreken alternatieven voor het gebruik van een echte haan. Men kan ook beelden verstoppen zodat dit gestolen moeten worden, in plaats van een levende haan. Of er zou gebruik gemaakt kunnen worden van veren of het maken van foto's in plaats van het stelen van het dier. Een verbod op het gebruik van een Haan bij Kallemooi is volgens de deelnemers mogelijk goed, maar er is twijfel of dit daadwerkelijk zal gebeuren. Een levend dier een rol laten hebben in een traditie wordt door bepaalde deelnemers aan de andere kant ook juist als iets mooi gezien. Maar zou dat niet op een andere manier kunnen, zodat het ook leuk is voor het dier?

Er wordt verwacht dat de toekomstige generatie meer zal kijken naar aanpassingen van de traditie. Om veranderingen in de traditie te laten plaatsvinden, moet men het besef bij de betrokkenen laten groeien en hen er meer over laten nadenken. Verandering opleggen van buitenaf zorgt volgens de deelnemers waarschijnlijk voor veel weerstand bij de betrokkenen van Kallemooi.

Paardenmarkten - Intro

Momenteel worden er in Nederland jaarlijks nog een kleine honderd (100 in 2016) paardenmarkten gehouden. De aandacht is tegenwoordig verschoven van echte handel naar festiviteiten. De markten worden met name in een centrum van stad of dorp georganiseerd met festiviteiten, zoals een kermis en braderie, eromheen en trekken veel bezoekers. Ook komen er handelaren uit het buitenland op af. Er worden voornamelijk recreatie- en slachtpaarden (inclusief pony's en ezels) verhandeld. De markten hebben daarmee ook deels een economische functie en het is een manier om overschot van pony's en paarden te verkopen. De grootste markten vinden plaats in Hedel, Zuidlaren en Elst. Daar worden rond de 1000 paarden per markt aangevoerd. Meestal begint de markt al om 5 uur in de ochtend (aanvoer van paarden) en eindigt rond 4 uur in de middag.

Hoe kijk je aan tegen paardenmarkten?

Hoe belangrijk zijn de paardenmarkten voor handelaren en bezoekers?

Sinds een aantal jaren zijn paardenmarkten onderwerp van maatschappelijke discussie, omdat mensen en dierenorganisaties zich zorgen maken over het welzijn van de paarden.

Snap je de zorgen en hoe kijk je zelf aan tegen het welzijn van de paarden op de markt, vaak met allerlei festiviteiten eromheen? Wat is belangrijk voor het welzijn?

Voor de aan- en afvoer naar en van de markt gaan de paarden op transport. Er komen ook handelaren uit het buitenland naar de markten. Ook gaan paarden van de markt op transport naar het buitenland, onder andere Italië. Het kan zijn dat ze daar voor vlees worden geslacht.

Hoe denk je over het internationale transport?

Toekomst

Hoe gaat het in de toekomst met paardenmarkten?

Blijft deze traditie bestaan en op welke manier?

Wat kan er worden gedaan om het dierenwelzijn te verbeteren? Wie is hiervoor verantwoordelijk?

Paardenmarkten - Samenvatting

Niet alle deelnemers weten goed hoe het er tegenwoordig op een paardenmarkt aan toe gaat en wat ze er precies van vinden. Ze vinden wel dat het paardenwelzijn goed geregeld moet zijn en centraal moet staan. De zorgen zitten vooral in wat de combinatie van de markt waar de paarden staan en het vermaak voor de mensen (muziek, kermis en mensen die drinken) met het welzijn van de paarden doet. Een deelnemer weet veel van paardenmarkten en is vanuit haar werk nauw betrokken bij het protocol welzijn paardenmarkten. Ze geeft aan dat er qua welzijn nog veel verbeterd kan worden en is er zelf geen voorstander van om paardenmarkten in stand te houden. Voor de paarden is de omgeving van de paardenmarkt stressvol door onder andere het vele rumoer.

Deelnemers kunnen wel bedenken dat er ook echt voorstanders zijn van paardenmarkten en dat het evenement echt iets is waar inwoners van een dorp naar uitkijken. Daarbij stellen ze wel de vraag waarom de mensen er voornamelijk heen gaan. Is het vooral voor het vermaak en de gezelligheid of echt voor de paarden. Welk aspect van de traditie maakt nu dat het een dag is om naartoe te leven? Wellicht is het meer een gevoel van identiteit. De vraag die deelnemers hebben, is hoe belangrijk de paarden zijn voor de traditie. Ook vragen zijn zich af wat voor paarden er op de markt staan en wie precies de handelaren en kopers zijn. Een deelnemer zegt dat de echt goede paarden daar niet staan en dat veel paarden er uiteindelijk verhandeld worden voor de slacht of omdat iemand gewoon een paard of pony wil voor erbij of voor de heb.

De deelnemers bespreken hoe ze erover zouden denken als het evenement echt alleen een paardenmarkt zou zijn, zonder verder vermaak en feest voor mensen. Het zou dan misschien wel beter zijn voor het welzijn, maar ze vragen zich wel af of de handel überhaupt wel via een markt moet. Er zijn tal van alternatieven via internet bijvoorbeeld. Ook zien ze het als verbetering om de markt en het feest meer los te koppelen van elkaar. Bijvoorbeeld in de ochtend de markt en daarna pas het feest en eventuele kermis. Op die manier hoeven de paarden geen stress te ondervinden van festiviteiten en hoeven ze ook niet zo lang op de markt te staan.

Deelnemers zijn het erover eens dat als er een evenement met dieren plaatsvindt het gewoon goed moet zijn voor de dieren. De paardenmarkt zou meer een feest kunnen worden dat in het teken staat van de mens-dierrelatie. De deelnemers bespreken dat je dieren ook niet wil 'wegstoppen', maar dat het juist goed is als mensen en ook kinderen in contact kunnen komen met dieren op een educatieve manier. Ze geven daarbij aan dat het juist mooi is als een traditie wordt aangepast ten gunste van het dier en meer met het dier centraal.

Deelnemers zien een rol voor zowel de politiek als de houders van paarden zelf. Bij de houders zou meer bewustzijn kunnen komen over hoe het beter kan voor paarden. Ook de paardensector kan hier een rol in nemen en nadenken over aanpassingen, zodat het paardenwelzijn beter wordt.

Valkerij - Intro

Janneke is de trotse eigenaar van een valkeniersakte én van een mooie imposante slechtvalk. Bijna dagelijks gaat zij met haar vogel op pad om op prooien te jagen. Prachtig vindt zij het, hoe de krachtige vogel door de lucht vliegt en plots zichzelf als een steen laat vallen om de prooi te slaan. De gevangen prooi mag de vogel als beloning op eten, hij heeft goed werk gedaan.

Voor veel valkeniers gaat het tijdens de jacht vooral om de schoonheid van de vlucht. **Wat vind je ervan dat er om deze reden gejaagd wordt?**

Een andere valkenier jaagt met zijn vogel puur en alleen voor populatiebeheer. **Wat vind je van deze reden om te jagen met een roofvogel?**

Janneke heeft haar slechtvalk bij een erkende fokker vandaan, dieren vangen uit het wild is verboden sinds 1960. **Vind je dat roofvogels gefokt mogen worden met als doel gebruikt te worden in de valkerij?**

Janneke wordt regelmatig gecontroleerd op of zij zich houdt aan de richtlijnen gesteld door de RVO. **Is het terecht dat iemand die een roofvogel houdt strenger wordt gecontroleerd dan iemand die bijvoorbeeld honden of katten houdt?**

Janneke maakt gebruik van een huif om de vogel rustig te houden, ook heeft hij riempjes aan de poten zodat hij vast op de handschoen zit. **Hoe kijk je aan tegen het gebruik van deze hulpmiddelen?**

Toekomst

Op welke manier kunnen wij dierenwelzijn binnen de valkerij nog meer tegemoetkomen?

Op welke manier kunnen wij ervoor zorgen dat de traditie valkerij niet langzaam uitsterft?

Hoe kan de brug tussen de voor- en tegenstanders van de valkerij verkleind worden? Denk hierbij aan overeenkomende waarden van beide kanten.

Valkerij - Samenvatting

De deelnemers in een van de groepjes waarin over valkerij wordt gesproken, denken er verschillend over. Onder de deelnemers is een valkenier. Ze geeft aan dat valkerij uit veel aspecten bestaat waar je als valkenier op focust en van geniet. Een daarvan is de schoonheid van de vlucht. Dat kan alleen goed tot stand komen door er echt naar toe te werken en het dier te trainen. De kunst is om de vogel te helpen zijn volledige potentieel te laten zien. Als het lukt ben je blij en trots. Deze deelnemer geeft aan dat dierenwelzijn een belangrijk aspect is binnen de valkerij en dat de dieren zoveel als kan hun natuurlijke gedrag vertonen. Twee andere deelnemers vinden het niet zo natuurlijk als de mens de vogel leert of traint om te jagen. Zij zien liever een vogel in de vrije natuur vliegen en jagen.

Een deelnemer vraagt zich af of het niet voorkomt dat gehouden roofvogels in de natuur terechtkomen en andersom, of er ook wilde vogels worden gevangen voor de valkerij. Hierbij geeft de valkenier aan dat dit eigenlijk niet gebeurt. De vogels komen in veruit de meeste gevallen terug en kunnen middels zenders en gps ook weer worden opgespoord, indien nodig. Het is in de meeste landen verboden om vogels uit het wild te vangen en de beoefenaars van valkerij zijn daar ook heel strikt op. Zij verzetten zich fel tegen illegale handel die er is. Je moet bovendien beschikken over CITES-papieren.

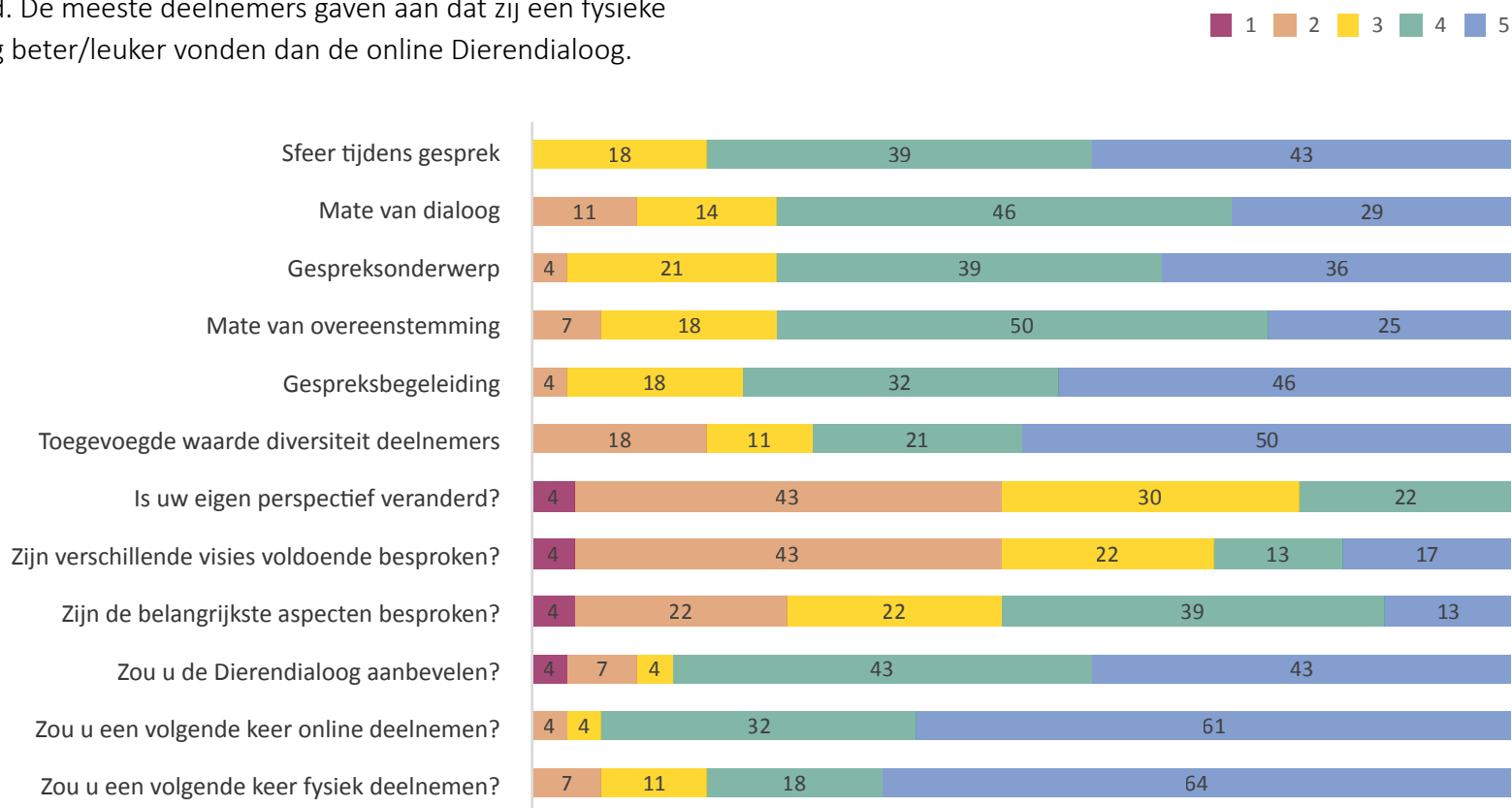
Een andere deelnemer maakt zich zorgen over de prooidieren. Hoe is het met hun welzijn en op welke dieren wordt gejaagd? De valkenier geeft aan dat de jacht met roofvogels is toegestaan op alle dieren die zijn vrijgesteld voor de jacht, zoals kraaien, eenden en houtduiven bijvoorbeeld. De valkerij is eigenlijk een vorm van schadebestrijding. Om valkerij te mogen beoefenen een jachtakte en een 2-jarige opleiding nodig.

De deelnemers denken dat de valkerij in de toekomst kleiner zal worden en steeds minder beoefenaars zal hebben. Een van de deelnemers ziet het liefst dat het helemaal verdwijnt, omdat zij geen voorstander is van jacht door mensen. Dat moet in haar ogen aan de natuur worden overgelaten. Een andere deelnemer vindt het prima dat valkerij blijft bestaan, omdat de roofvogels het eigenlijk heel goed hebben. De valkenier geeft aan het niet erg te vinden als er minder valkeniers komen en de sport beter wordt gereguleerd. Het is belangrijk dat het op een verantwoorde manier wordt uitgevoerd en dierenwelzijn centraal staat.

Wat vonden de deelnemers?

Na de Dierendialoog hebben we deelnemers middels een korte online enquête naar hun ervaringen gevraagd. Deelnemers konden op een schaal van 1 (negatief/slecht/nee/weinig) tot 5 (positief/goed/ja/veel) aangeven hoe ze bepaalde aspecten van de Dierendialoog beoordelen. Hieronder vindt u de resultaten van deze evaluatie, die door 28 mensen werd ingevuld. De meeste deelnemers gaven aan dat zij een fysieke Dierendialoog beter/leuker vonden dan de online Dierendialoog.

PERCENTAGE DEELNEMERS

Dankwoord

We kijken blij terug op de Dierendialoog 2021! Ook tijdens deze dialoog hebben we weer gezien dat mensen met uiteenlopende visies en achtergronden op een prettige manier met elkaar in gesprek kunnen over soms gevoelige dierkwesties. Door de focus te leggen op de toekomst is het mogelijk om wat afstand te nemen, te focussen op wat mogelijk is en niet te veel stil te staan bij wat er verkeerd gaat en door wie dat komt.

We zagen tijdens deze Dierendialoog dat deelnemers regelmatig vragen hadden of aangaven niet precies te weten wat er binnen een traditie gebeurt. In een aantal groepjes was er een deelnemer aanwezig die meer kennis had over het onderwerp en deze kennis dan ook deelde met de groep. Ook hebben we de gespreksleiders vooraf informatie gegeven in de vorm van een factsheet, die is gemaakt door studenten van de opleiding Diermanagement aan Hogeschool van Hall Larenstein. Deze informatie konden ze tijdens het gesprek delen en hiermee konden een aantal vragen worden beantwoord.

Bij CenSAS vinden wij het van groot belang om in de maatschappij al in een vroeg stadium met elkaar in gesprek te gaan over thema's die te maken hebben met het samenleven van mens en dier. Pas beginnen met praten wanneer problemen acuut zijn heeft een averechts effect op het vinden van breed gedragen oplossingen.

Door in een vroeg stadium het gesprek open aan te gaan is er ruimte voor verschillende idealen en visies. Bovendien is het belangrijk dat de maatschappij in de volle breedte deelneemt aan dit gesprek. De input van personen die van buiten de professionele context nadenken over het samenleven van mens en dier is daarbij zeer waardevol.

Wij willen alle deelnemers hartelijk bedanken voor hun enthousiasme en openheid. Ook willen wij alle gespreksleider bedanken voor hun voorbereiding en inzet tijdens de Dierendialoog. Zonder hen zouden de gesprekken nooit zo goed zijn verlopen.

Wij bedanken het KIEN voor de samenwerking bij de totstandkoming van de gespreksthema's en de hulp bij de inhoudelijke voorbereiding.

Ook al was de dialoog online goed mogelijk, we kijken er erg naar uit de Dierendialoog weer fysiek te laten plaatsvinden.

We hopen u bij de volgende Dierendialoog, die wij voorzien hebben eind 2022, dus weer live te ontmoeten!

Hartelijke groet,

Team CenSAS

